

887 | 29.11.2016

Рецензия

от проф. д-р ик.н. Стефка М. Коева, ръководител катедра „Икономика и управление на здравеопазването“ в Медицински университет-Варна

член на научно жури по открита процедура за защита на дисертационен труд в област на висшето образование 3. *Социални, стопански и правни науки*, професионално направление 3.8 *Икономика*, научна специалност *Политическа икономия (Обща икономическа теория)*, докторска програма *Политическа икономия (Обща икономическа теория)*

Относно: обявена процедура за защита на дисертационен труд на редовен докторант Евгени Филчев Филипов на тема **„Възможности за академичното spin-off предприемачество за технологичното реструктуриране на българската икономика“** за придобиване на образователната и научна степен „доктор“

I. Основание за написване на рецензията

1. Решение на Факултетния съвет на Финансово-счетоводен факултет при Икономически университет-Варна (протокол № 7 от 29.09.2016); заповед на Ректора на ИУ № РД-06-4166 /11.10.2016 за назначаване на Научно жури и Решение на Научното жури от 17.10.2016 г.
2. Закон за развитие на академичния състав на Република България (ЗРАСРБ); Правилник за неговото приложение (ППЗРАСРБ); Правила за условията и реда на придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в ИУ – Варна.
3. Представени документи по процедурата: дисертационен труд; автореферат; Заповед РД 17875/01.04.2016 г. за отчисляване с право на защита; протокол от заседанието на катедра „Обща икономическа теория“ към ИУ-Варна за откриване на процедура за защита; протоколи от положени докторантски изпити; копие на дипломата за висше образование (образователно-квалификационна степен „магистър“); списък и копия на научните публикации по дисертацията; CV на докторанта.

II. Обобщено представяне на докторанта

Докторант Евгени Филчев Филипов е роден на 26 август 1988 г. Притежава бакалавърска степен по специалност „Международни икономически отношения“ от Икономически университет – Варна, магистърска степен по „Международен бизнес“ от същия университет. По време на следването си работи като стажант в *SG Expressbank* и *Business Dynamics LLP* във Варна, а след завършване на бакалавърската степен – в *Kaizen Web-Productions*, Варна. През 2013 г., след успешно спечелен

конкурс, е зачислен като редовен докторант към катедра „Обща икономическа теория“ на ИУ-Варна. Има призната квалификация в специалност „Педагогика“. Владее английски език. Има преподавателски стаж като хоноруван асистент по „Микроикономика“, „Транснационални корпорации и световна икономика“ „Транснационални корпорации и преки чуждестранни инвестиции“ на английски език.

III. Оценка на представените материали и документи за откриване на процедура за публична защита

Основните материали и документи, представени по процедурата, са следните:

1. Дисертационен труд „**Възможности за академичното spin-off предприемачество за технологичното реструктуриране на българската икономика**“ в обем от 222 страници, структуриран по следния начин: въведение (стр. 4-9); основен текст от три глави (стр. 10-202), заключение (стр. 203-207); списък на използваната литература (стр. 208-216); приложения (стр. 217-222). Основният текст съдържа 20 таблици и 23 фигури. Списъкът на използваните литературни източници се състои от 169 заглавия, от които 29 на български и 140 на английски език.
2. Автореферат върху докторския труд с обем от 40 стандартни страници. Същият отразява коректно и в достатъчна степен структурата, логиката, съдържанието, оценките и изводите от проведеното изследване.
3. Публикации, които включват:

Статии:

Филипов, Е. „Особености на иновационната активност в българската икономика“, списание „Известия“, 2016, том 60, №2, с. 144-158.

Научни доклади:

 - Филипов, Е. „Академичните spin-off фирми като инструмент за реализация на социално-икономическите аспекти на концепцията за устойчиво развитие“. Икономически предизвикателства: растеж, дисбаланси, устойчиво развитие: Национална конференция, 6 ноември, 2015, София: Издателски комплекс – УНСС, с. 413-419.
 - Филипов, Е. „Академичното spin-off предприемачество в Европейския съюз: особености и проблеми“. Икономика в променящия се свят: национални, регионални и глобални измерения. Сборник с доклади от международна научна конференция, Том I. Варна: Наука и икономика, 2015, с. 232-239.
 - Филипов, Е. „Значение на академичните spin-off фирми за икономиката“. Научна конференция на младите научни работници, 2014: Сборник с доклади. Варна: Наука и икономика, с.236-246.
4. Справка за приносите в дисертационния труд – намирам, че предложената справка в известна степен подценява действителните постижения на дисертационния труд.
5. Декларация за оригиналност

Прегледът на представените материали и документи показва, че същите отговарят на изискванията на *Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ, Правилника за неговото приложение (ППЗРАСРБ)*, както и на *Правилата за условията и реда на придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в ИУ – Варна*.

IV. Основни констатации и оценки относно дисертационния труд

1. Актуалност на проблема

Представеният за рецензиране труд е посветен на проблем, интересен и недостатъчно изследван в научно отношение у нас, който се поставя с особена настойчивост пред академичната общност в непосредствен практически аспект през последните години. Става дума не просто за технологична промяна, а за *специфичната роля на академичното предприемачество и spin-off компании за трансфера на знание и технологии и за активизиране на технологичното реструктуриране като цяло, и в частност, у нас*. Като се имат предвид тези два плана, теоретичния и практико-приложния, изборът на темата е безусловно успешен и заслужава адмирация.

2. Формулиране на заглавието

Дефинираното заглавие: *„Възможности за академичното spin-off предприемачество за технологичното реструктуриране на българската икономика“* отразява в съдържателно и структурно отношение изложеното в дисертационния труд и синтезира главните акценти на изследователския проблем. Но в определени пунктове фактически направеният анализ на теорията е неоправдано разширен и в известна степен надхвърля изследователските задачи, които непосредствено произтичат от поставената цел.

3. Логика, обхват и структура на изследването

Структурата и формата на едно научно изследване се определят от неговата логика. Тя е производна от няколко важни предпоставки: (1) избрания подход на изследване (2) от целите и инструментите за анализ (3) достъпността до предмета на изследването и (4) интелектуалния потенциал на изследователя.

При така избрания научен проблем, поставена изследователска цел и формулирано заглавие, тяхното аналитично развитие изисква:

- да се изясни същността на технологичното реструктуриране, неговата теоретична интерпретация и да се изведат основните етапи, измерване и детерминанти, както и мястото на академичното *spin-off* предприемачество в концептуален план. Това е направено с изключителна задълбоченост и мащабност в *Глава първа*;
- да се анализират практиката и международния опит с оглед формулиране на закономерностите и съвременните тенденции на реструктурирането от гледна точка на мястото на центровете на знание и основно – университетите

в процеса и още по-специално, на академичните *spin-off* компании. На това е посветена значителна част от *Глава втора*.

- да се изследва състоянието на реструктурирането у нас, за да се позиционира страната в общия процес и да се изведат чертите на иновационния ѝ профил, което е сторено достатъчно систематично и детайлно отново в *Глава втора*.
- да се анализира състоянието на предприемаческата активност на университетите у нас и по специално, на *spin-off* предприемачеството: среда, потенциал, стимулиращи и задържащи фактори, мотивация на икономическите субекти, институционална подкрепа и пр. При така формулираното заглавие, това трябва да е фокусът и завършващият момент на цялостното изследване, за да се изведат релевантни заключения от теоретичния анализ и от проучването на международния опит и да се направят подходящи рекомендации. Като цяло, именно това е замисълът на *Глава трета*.

4. Научна добросъвестност

Докторантът притежава и показва в изследването достатъчна научна добросъвестност, което е видно от начина по който са цитирани и указани всички чужди мисли, идеи и данни.

5. Научни постижения

Научните постижения на докторанта могат да бъдат открити в следните няколко посоки:

- Извършеният *концептуален анализ* на технологичното реструктуриране и мястото на технологията в икономическата наука е *детайлен, многопластов и многоаспектен*, което осигурява една широка методологическа основа на изследването и позволява дисертантът да изяви своята ерудираност, компетентност, интелектуален потенциал и, което е немаловажно, способност за критична оценка.
- Дисертационният труд предлага *задълбочен, широкообхватен преглед, анализ и научен коментар* на състоянието и тенденциите на технологичното реструктуриране, като извежда преобладаващите особености в провеждането на научно-изследователската и развойна дейност.
- Направени са *компетентен анализ и оценка* на състоянието на технологичното реструктуриране и иновативния профил на българската икономика, като са аргументирани и обосновани аспектите на изоставането и някои особености на средата, причиняващи това изоставане.
- *Задълбочено е анализирана* ролята на висшето образование и новите функции на университетите в технологичното реструктуриране за създаването и комерсиализирането на иновационните открития и изобретения.
- *Изследвано е* в концептуален план университетското технологично предприемачество и конкретно, *spin-off* фирмите, и е внимателно проследен международния опит от гледна точка на социално-икономическите ефекти, регионални тенденции и среда в България.

- *Идентифицирани и формулирани* са основни типове университетски фирми с потенциал за развитие в български условия, техните характеристики (фирмени профили) и е предложен модел за изграждане на университетски *spin-off* компании.

В обобщение:

- А) Разработката демонстрира задълбочено познаване от нейния автор на изследваната област, добре конструирана цел и изследователски задачи, които са ясно и аргументирано обосновани.
- Б) Изследването е основано върху обширна и авторитетна литература по въпроса. Систематичният литературен обзор обхваща внушителен обем публикации, които са критично оценени. В резултат на това авторът извежда добре обоснована концептуална рамка на своето изследване.
- В) Демонстрирано е отлично познаване и интерпретация на съществуващите източници и сполучливо интегриране на оригиналната разработка в по-широк кръг теоретични въпроси.
- Г) Общата дискусия на данните относно световните тенденции в технологичното реструктуриране е задълбочена и добре организирана.
- Д) Общото оформление – език, стил на изложение и подреденост – е ясно и с отлично качество.

V. Оценка на научните и научно-приложните приноси

Изведените от докторанта приноси се свеждат до следното:

- Извършено е мащабно и многопластово изследване на проблема за технологичното реструктуриране в концептуален план – еволюцията на идеите, детерминанти на процеса – *през специфичния ъгъл на проблема за новата роля на висшето образование и академичното предприемачество* като инструмент за стимулиране на това реструктуриране.
- Компетентно са анализирани съвременните тенденции в технологичното реструктуриране и особеностите на съвременната научно-изследователска и развойна дейност конкретно *през призмата на широко утвърждаващия се нов канал, академичния, на трансфера на знание и на комерсиализиране на научните открития и изобретения.*
- Изведени и са доказани *съществени характеристики и слабости на българския опит* в технологичното реструктуриране и реализацията на технологичния трансфер от гледна точка на участието на университетите като центрове на знание.
- На базата на съществуващото теоретично знание и международен опит е направен *е успешен опит за концептуализиране на феномена „академични spin-off фирми“* като начин за комерсиализация на технологии и приложението му в специфична българска среда.
- Предложен е *теоретичен модел* за провеждане на академичното *spin-off* предприемачество и изграждане на партньорски мрежи между университетите и техните фирми.

VI. Публикации и участие в научни форуми

Приложените към материалите за защита една статия и три доклада отразяват в достатъчна степен извършеното от докторанта в изследването, както и постигнатите резултати.

VII. Критични бележки

- Първата ми бележка* е свързана с един по-фундаментален, структурен проблем на дисертационния труд. Той е конструиран и разгърнат мащабно и амбициозно, и се основа на широка теоретична база, развита в *Глава първа* и *Глава втора*. Но колкото повече изследването се приближава до естествената си кулминация, изясняване на потенциите и възможностите за академичното *spin-off* предприемачество в България, което е заложено в самото заглавие, авторът става по-несигурен. Възможностите за иновативна предприемаческа активност на академичните субекти като средство за ускоряване на трансфера на технология и знание към пазарите е функция на много фактори, които в една или друга степен са засегнати и развити на различни места в *Глава трета* – наличието на мотивирани и ангажирани изследователски екипи, ориентирани към пазара; заинтересованост и последователна въввлеченост на самите академични структури; силен и активен частен сектор; наличието на венчурен капитал; подходяща институционална среда (законодателство, данъчна политика); специално създадени инвестиционни фондове и пр. Големият въпрос е дали професионалните характеристики на академичните общности, техният социален капитал, нормите на академично общуване и академичната и бизнес средата и цялата система на държавата подкрепя или пречи на подобна мотивация. По много от тези въпроси е взето отношение и те присъстват в *Глава трета*. Но проведеното теренно изследване е „пришито“ и някак си ирелевантно. Макар че предприемаческите нагласи, умения и потребности на студентите също имат своето значение, те не са сред водещите, дори и не сред основните детерминанти на предприемаческа активност на университетите у нас. Тяхното проучване не е най-подходящият начин за доказване или отхвърляне на тезата за възможностите за академични *spin-off* фирми. При липсата на достатъчен опит и практика в България, което е безусловно вярно, евентуално по-подходящо би могло да бъде системно, пунктуално приложение на изследването на световния опит в академичното *spin-off* предприемачество за формулиране на конкретни специфични драйвъри за стимулиране на този процес у нас или, например, проучване на отделни случаи на успех/неуспех.
- Втората ми бележка* произтича от първата и е свързана с нея. Макар че в ограниченията е посочено, че избраният подход е макроикономическият, достигане на убедителни изводи относно възможностите на университетското предприемачество не може да се получи, ако в рамките на настоящото изследване се пренебрегне микроикономическият подход. Нещо повече, реализацията на целта и задачите на дисертацията налагат комплексен анализ, надхвърлящ дихотомията „микро-макро“, включително находки и модели на други обособени подразделения на икономическата

наука (напр. институционалното), което е направено в теоретичен план, но не и системно и последователно в последната, *завършваща* глава.

VIII. Въпроси към дисертанта

- 1) Как бихте систематизирали и най-вече приоретизирали стъпките по стимулиране на българските университети към активна предприемаческа дейност и изграждане на подходящата институционална и бизнес среда?
- 2) Как бихте степенували главните практически бариери пред академичното предприемачество в България в сегашния момент?

IX. Общо заключение и предложение

Направеният анализ на дисертационния труд на докторанта Евгени Филипов го изявява като сериозен и задълбочен изследовател. Той демонстрира интересни и добре аргументирани идеи, компетентност относно изследваната област, отлично познаване и интерпретация на съществуващите литературни източници и сполучливо интегриране на собствените си идеи в по-широк кръг теоретични въпроси; изследователски усет и търсене на специфичен ъгъл в проучването на проблемите, отличен език и стил. Като цяло, това е гаранция за *реална добавена стойност* към съществуващото знание. Дисертационният труд е цялостно, самостоятелно изследване, което има завършен вид. Отговаря на общоприетите научни критерии на академичната общност и на изискванията на ЗРАСРБ. Изведените критични бележки не ощетяват постиженията на докторанта.

Изхождайки от това, *с убеденост подкрепям с положителен вот* кандидатурата на Евгени Филчев Филипов за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност *Политическа икономия (Обща икономическа теория)* професионално направление 3.8. *Икономика* и област на висшето образование 3. *Социални, стопански и правни науки*.

28 ноември 2016 г.

Подпис:

/Проф. Стефка М. Коева, д.ик.н./

До членовете на научното жури:

Проф. д-р ик.н. Ивона Якимова Георгиева

от катедра "ОИТ" на ИУ – Варна

Проф. д-р ик.н. Стефка Михайлова Коева

19/04.01.2017
от катедра „Икономика и управление на здравеопазването“ на МУ – Варна

Проф. д-р ик.н. Димитър Канев Канев

от катедра „Социални, стопански и правни науки“ на ВВМУ – Варна

Доц. д-р Донка Михайлова Иванова

от катедра „Индустриален мениджмънт“ на ТУ – Варна

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за получаване на образователната и научна степен

“Доктор” по научната специалност Политическа икономика (Обща икономическа теория)

Област на висшето образование: 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление: 3.8. Икономика

Тема на дисертационния труд: “Възможности на академичното spin-off предприемачество за технологичното реструктуриране на българската икономика”

Автор на дисертационния труд: Евгени Филчев Филипов – редовен докторант към катедра “ОИТ” на ИУ-Варна.

Рецензент: Доц.д-р Ваньо Желязков Гаргов. Адрес: Варна, 9002, ул.“Цани Гинчев” N8, ап.15.
тел.052 / 603 660, e-mail: v_gargov@mail.bg

Рецензията е разработена в съответствие с възприетата практика за изготвяне на рецензии за придобиване на образователната и научна степен “Доктор” според ЗРАС в Република България, Правилника за неговото приложение и Правилата за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в ИУ – Варна. Рецензията е възложена с решение на членовете на научното жури от 21.10.2016 г., чийто състав е определен със заповед със Заповед № РД – 06-4166 от 11.10.2016 г. на ректора на ИУ-Варна по предложение на ФС на ФСФ на ИУ-Варна (Протокол №7 от 29.09.2016 г.).

I. Актуалност на изследвания проблем

Избраният проблем за изследване – ролята на т.нар. академично spin-off предприемачество за технологичното реструктуриране на българската икономика е изключително актуален по няколко причини: **Първо**, поради огромното значение на явленияето „технологично реструктуриране“ и противоречивото развитие на този процес в българската икономика през последния четвърт век. От една страна е безспорно, че в продължение на почти три десетилетия тя е подложена на непрекъсната деиндустриализация, която се съпътства от паралелен процес на бурно развитие и прилагане на новите технологии не само в най-развитите, но и в по-слабо развитите икономики, в т.ч. в икономики от „нашия калибър и в нашия регион“, които са не просто потенциални, а реални конкуренти. В същото време деиндустриализацията и свързаният с нея процес на технологична промяна протичат в специфичните условия на т.нар. преход към пазарна икономика, което означава, че преобразуванията в тази област се предопределят от все по-ясно от изразеният циклически характер в развитието на българската икономика, от последиците при сблъсъка ѝ с международната конкуренция след влизането на страната в ЕС, от непоследователната държавна политика, а също

така и от наследените социално-икономически структури. Всичко това затруднява обективното описание, обяснение и прогнозиране на тенденциите, по които се изменя технологичната структура на българската икономика, а когато те са обект на общотеоретични икономически изследвания, се оценяват по различен начин – понякога като следствие от естественото вписване на националното ни стопанство в глобалното нарастване на т.нар. третичен сектор, друг път в остро негативен план – като израз на една от най-важните причини за загубата на международни конкурентни предимства.

Второ, доколкото технологичното реструктуриране в съзряваща пазарна среда *може да се стимулира и осъществява по различни канали и чрез прилагане на многообразни механизми*, но то винаги е функция на натрупаното научно знание и способността на най-квалифицирания сегмент от работната сила във всяка икономика да го приложи ефективно, *изборът да се изследва ролята на един такъв фактор за България – т.нар. академично spin-off предприемачество е повече от сполучлив*. Още повече, че теоретичното осветляване на проблема има допълнително „странично“ измерение – във връзка с осъществените досега и предстоящи реформи във висшето образование и в частност изграждането на ВУ с доста по-различен профил от традиционната представа за университетите.

Трето, значимостта и нуждата от теоретично изследване на този проблем се определя от оскъдното внимание, което му е отделяно до този момент. Ако приемем, че посочената библиографска справка в края на дисертацията е коректна, излиза, че на български език има не повече от половин дузина заглавия, които индиректно се отнасят до предмета на изследването, но без да имат общотеоретичен (микроикономически, макроикономически или политикономически) характер. Разбира се доста по-различна е ситуацията с чуждестранните публикации по проблема, но и там няма толкова много изследвания на релацията „технологично реструктуриране – академичен spin-off бизнес“ във вида, който ни предлага тази дисертация.

Като обобщавам изложените съображения смятам, че докторант Филипков и неговият научен ръководител са избрали изключително сполучлива тема за дисертационно изследване.

II. Съдържание, логическа структура и оценка на положителните страни и научните приноси в дисертационния труд

Дисертацията е от три глави и следва традиционните стандарти при представяне на подобен тип икономически изследвания – в първа глава е направен опит да се дефинира теоретико-методологичния фундамент при изучаване на явленията „технологично реструктуриране“. „академично spin-off предприемачество“, както и взаимодействието между тях, след което двата феномена са подложени на качествен и количествен анализ на глобално, регионално и национално равнище. Заключителните части във всяка от тези две глави са посветени на технологичното реструктуриране в България и на потенциала за развитие на академично spin-off предприемачество в българската икономика. По такъв начин предложената структура съответства и почти изцяло покрива обявените в началото обект, предмет, цел и задачи на научното изследване.

Първа глава (в обем от 75 страници, разделена на 4 части) се отличава със следната логическа конструкция и особености: 1) Тя е посветена на същността на технологичното реструктуриране, неговото теоретично отразяване в икономическата наука и на някои от базисните му характеристики – моделите, описващи „логиката“ на технологичната промяна, показателите за идентифициране на технологичното реструктуриране и ролята на някои икономически и неикономически детерминанти, предопределящи силата и мащабите на този процес 2) Като стъпва върху тезата, че в условията на глобализация технологичното реструктуриране се разгръща неравномерно във времето и пространството, поради което през втората половина на XX и началото на XXI век се оформят *профили на динамични национални стопанства, които генерират иновации и на „периферни“ национални икономики-имитатори, които „абсорбират“ технологичните нововъведения и в които технологичното реструктуриране по правило изостава*, дисертантът отделя специално внимание на т.нар. *концепция за технологичното догонване (§ 1.2.3)*, имаща пряко отношение към оценката на състоянието и перспективите пред българската икономика; 3) Изхождайки от презумпцията за необходимостта и целесъобразността изоставащите страни в тази област да провеждат политика на ускорено технологично догонване, авторът подчертава наличието в световната практика на многообразни форми и канали на технологичен трансфер, един от които се олицетворява от академичните spin-off фирми. Разкриването на тяхната теоретична икономическа същност обаче предполага най-напред да се изведат фундаменталните промени във функциите на съвременните университети – на това е посветена заключителната част на първа глава (т.1.4).

В съдържателен план първа глава започва с анализ на основите на концепцията за технологичното реструктуриране (т.1.1), в която се представят икономическото съдържание и особеностите на базисните понятия: „технология“ и „технологично реструктуриране“. Направен е опит за съчетаване на теоретичния с историческия подход – най-напред се представя „абстрактната“ същност, семантично съдържание и обхвата на термина технология, след което се проследява еволюцията в представите за технологията от древността (Платон), през средновековието и модерната епоха. В лаконична форма докторантът посочва връзката между технология и икономика през погледа на А.Смит, Д.Рикардо, Дж.Ст.Мил, К.Маркс и най-вече на Й.Шумпетер, стигайки до извода, че „в исторически план Шумпетер отразява трансформацията на технологиите от периферен в основен проблем на икономиката“ (с.21). Съдържанието в тази част изпълнява ролята на своеобразно „стъпало“ за преминаване към следващия проблем – *определяне мястото на технологичното реструктуриране в икономическата теория* (т.1.2). Тя е от 29 страници, разпределени в три параграфа, в които се представя икономическата интерпретация на технологичното реструктуриране, съответно според неокласическата, институционалната и еволюционната теории, както и според т.нар концепция за технологичното догонване.

В §1.2.1 (от с.23 до с.33) най-напред е описано противоречивото място на технологичния фактор в неокласическата производствена функция – от зараждането на идеята при Тюрго, през Тюнен, Ал.Маршал и Дж.Б.Кларк до математическия модел на Коб и Дъглас. По нататък се предс-

тавя мястото на технологичния прогрес в макроикономическата производствена функция на Р.Солоу, подобренията на К.Ароу, моделът на П.Ромер и в моделите на т.нар. насочена технологична промяна, в полуендогенните модели и други. В §1.2.2 влиянието на технологичното реструктуриране върху икономическото развитие е показано чрез възгледите на институционалистите и еволюционистите в икономическата наука, като акцентът е поставен отново върху ролята на технологичния фактор в Шумпетеровия модел на растежа в различните му варианти. Третият параграф (*1.2.3 Развитие на концепцията за технологичното догонване*), представлява интересен „методологичен микс от идеи“, въз основа на които се формира една относително нова, но самостоятелна теоретична концепция, имаща пряко отношение към обекта и предмета на дисертационното изследване. Докторантът е уловил историческите предпоставки за нейната поява, практическата ѝ значимост и форми, а текстът свидетелства, че я познава добре – включително нейния нееднороден теоретико-методологично характер.

Т.1.3 Характеристики на технологичното реструктуриране заема особено място в описаната логическа структура – тя също изпълнява методологични функции, но в по-различен аспект спрямо предходния текст, *тъй като са разгледани основните характеристики на линейния и цикличния модел на технологичната промяна, параметрите и особеностите на различните фази на цикличността и т.н.* След това се търсят аспектите (измеренията), идентифициращи въздействието на технологичния фактор в макроикономически, статистически и регионален план, и накрая се посочва набор от фактори, които оказват влияние върху технологичното реструктуриране – институционалната среда, нарастването на населението, обезпечеността с ресурси, а също така значението на някои неикономически фактори като господстващите ценностни системи в различните общества (с.65), начина на функциониране на конкурентния пазарно-ценови механизъм, размера на натрупаното знание и др. Именно върху този набор от дефинирани в съдържателно отношение понятия и модели, се разгръща изследването по-нататък във втора и трета глава.

Т.1.4 Съвременните концепции за предприемаческите функции на висшето образование е попадение на дисертанта и според мен най-добрата част от първа глава. В стегната форма (на 16 страници) са аргументирани предпоставките за утвърждаване на концепцията за т.нар. **„трета мисия“** на университетите и за частичното им трансформиране от класически в т.нар. **„предприемачески“** университети. През призмата на т.нар. **„концепция за тройната спирала“** в различните ѝ варианти, предложени от Ецковиц и Лейдесдорф, докторантът излага собствените си виждания относно:

1) Промяната в отношенията между трите базисни институционални структури – университети, правителство и фирми от частния сектор, в условията на непрекъснато комерсиализиращо се знание;

2) Последиците от промяната в съотношението между 3-те функции на университета (образователна, изследователска и предприемаческа) и риска от появата на негативни ефекти при неог-

раничено проникване на пазарните принципи във висшето образование и от „пазарното подчиняване“ на академичната НИД¹:

3) Противоречивите практически резултати от „исторически апробираните“ форми на интегриране на университетската НИД с бизнеса през втората половина на XX век в различни страни, региони и социално-икономически системи:

Погледнато от такъв ъгъл, съдържанието на т. 1.4 показва, че дисертантът познава в дълбочина същността на проблема, в състояние е да проследи историческата еволюция и смяната на приоритетите, разглеждайки променящия се характер на университетите в днешно време като неизбежен резултат от нуждата да се стимулират както фундаменталните научни изследвания, така и интегрирането на академичната научно-изследователска и иновационна дейност с бизнеса. На тази основа той аргументира своите предпочитания – на с.73 и с.74 Е.Филипов посочва, че „тройната концепция“ с положително или отрицателно застъпване е много по-релевантен модел в сравнение с линейната концепция, при които в зависимост от степента на обвързване на трите институционални структури (университети, правителство и фирми) се формират съответни двустранни или тристранни координационни механизми, позволяващи в много по-голяма степен да се разгърне потенциала на университетите не само при производството на ново знание, но и на неговата практическа реализация.

Заедно с това, Е.Филипов обръща внимание на конкретните методи, с помощта на които се осъществява третата мисия на висшето образование *в практико-приложен аспект*. За целта той посочва възможността от използване на 8 критерия (индикаторни области), предложени в мрежата PRIME от „Обсерваторията на европейските университети“ през 2006 г., 5 от които, според него са свързани с технологичното реструктуриране и отразяват „преките канали за участие на университетите в технологичната промяна“ (с.75), след което в рамките на 8 страници (от с.76 до с.84) излага *теоретичната и организационната същност на академичните spin-off предприятия като форма на технологичен трансфер към частния сектор* – чрез съпоставяне на различните дефиниции за характера на тези бизнес структури и преглед на тяхната класификация, обхват, структура, генезис, етапи на създаване и анализ на част от факторите, предопределящи тяхната стабилност и продължителност на жизнения им цикъл. Резултатът от тази завършваща част на изследването в първа глава е обосноваването на възможността от прилагане на три модела (стратегии) на университетско поведение чрез партньорство с частния бизнес и държавата при създаването на spin-off фирми – *модел на ниската селективност, на активната подкрепа и т.нар. инкубаторен модел*, като се отчита положителния практически опит в страните от ЕС.

Усилията на автора във **втора глава** „Съвременни тенденции в технологичното реструктуриране“ (в обем от 47 страници) са насочени към очертаване на основните направления, с които

¹ / Например изкривяване приоритетите на академичния персонал, насочване на научните изследвания преди всичко към „освободените пазарни ниши“, загуба на академичен кадрови ресурс поради привличането му от фирмите в реалния сектор и др. (с.70)

се отличава глобалното технологично реструктуриране и тяхното проявление в българската икономика, като акцентите са поставени върху връзката между технологичното реструктуриране и икономическия растеж и върху процеса на технологично реструктуриране в българската икономика в условията на преход. Независимо, че в по-голямата си част текстът представлява конкретен и емпирично ориентиран анализ на тези два проблема, той е своеобразно продължение на първа глава, доколкото е *посветен на методологичните основи и показателите за измерване на технологичното реструктуриране*, които впоследствие се използват за емпирична оценка на технологичното реструктуриране в различни национални икономики от световното стопанство, включително и на българската икономика.

Главата е разделена на 2 части, като в първата са идентифицирани тенденциите в глобалната икономика въз основа на 3 критерия („Разходи за НИРД“, „Регистрирани патенти“ и „Библиометричен анализ“) и използването на набор от статистически показатели като абсолютен размер и структура на разходите за НИРД, относителният им дял в БВП, източници на финансирането им, канали на реализация, регистрирани патенти, брой научни публикации и други. Въз основа на коректно представените статистически данни² дисертантът достига до *следните важни изводи*:

1) В началото на ХХІ век водещите икономики (САЩ, Китай) и все повече от по-малките, но динамично развиващи икономики от ЮИА се ориентират към стимулиране на НИРД чрез увеличаване на разходите в тази сфера, при което нараства ролята на частния сектор във финансирането им за сметка на държавата, докато в европейското икономическо пространство предишното статукво се запазва, а в повечето страни от ЦИЕ показателите са с незадоволителни стойности:

2) В глобален план нараства ролята на университетите при осъществяването на НИРД, в патентната активност и научните публикации, при което академичният сектор се изравнява, а в някои случаи и изпреварва тежестта (дела) на държавата, което от своя страна е още едно свидетелство за нарастващото значение на т.нар. „трета мисия“ на висшето образование.

Втората част на главата (с.110 – с.132), която е посветена на технологичното реструктуриране в България се състои от два параграфа. В първия се *обобщава „представянето на България в областта на иновациите“*, така както е оценено в три престижни международни експертни проучвания – 1) Доклада за глобалната конкурентоспособност; 2) Глобалния иновационен индекс; 3) Класацията на съюза за иновации. *Тази част от текста е пример за коректно използване на чужди анализи – балансирано, критично, подчинено на главната идея и целта на изследването в главата* и е в основата на изключително точните изводи в края, подготвящи прехода към следващата 3-та глава. От своя страна, съдържанието на §2.2.2, представлява номинално продължение и повторение на анализа в т.2.1, но отнесен към българската икономическа реалност. Анализът във 2-ра глава дава основание на докторант Е.Филипов за *заключението*, че при сравнение на използваните показатели и експертни оценки е *налице цялостно изоставане на България спрямо останали*

² / Той е достатъчно самокритичен, признавайки „ненадеждността на наличната информационна база“, поради което тя дават индиректна представа за технологичната промяна в глобален план.

лите страни от ЦИЕ, а иновационният профил на българската икономика се отличава с **липсата на ефективна среда за стимулиране на технологичните промени** поради следните причини:

- Незадоволителната държавна подкрепа по линия както на директното финансиране, така и на създаването на подходяща институционална рамка за обслужване на процеса;
- Проблеми с качеството на средното и висшето образование;
- Липсата на партньорски отношения между основните институционални структури и особено между университетите и фирмите от частния сектор;
- Слаба заинтересованост на частния сектор от финансиране на разходите за иновации;
- Преобладаващата част от иновациите НЕ са насочени към същинския производствен процес в реалния сектор;

В **трета глава**, която е в обем от 66 страници и структурирана в 4 части, се изследват перспективите за развитие на академичното spin-off предприемачество в България. Изложението в нея е подчинено на собствена логика: след запознаване с концептуалната същност на академичните spin-off фирми се преминава към конкретен анализ на механизма на тяхното функциониране от гл.т. на ролята им за технологичното реструктуриране, като тук изследването е на три нива: най-напред се извеждат социално-икономическите последици от развитието на академичното spin-off предприемачество (т.3.1 е своеобразно продължение на теоретико-методологичния анализ от първа и втора глава), след което се представят регионалните особености на академичното spin-off предприемачество (САЩ, ЕС и в някаква степен практиките в ЮОИА), за да се завърши в последните две части с оценката на сегашното му състояние и на потенциала за неговото развитие в България.

Съдържанието на **т.3.1** предлага анализ на някои чисто икономически, а след това и социални последици от развитието на академичното spin-off предприемачество. Въпреки липсата на достатъчна и еднотипна микро и макроикономическа информация от националните статистически служби, осъществяващи мониторинг върху функциониращите академични spin-off фирми, е направен опит за *теоретичен икономически анализ на ролята им като структури, осъществяващи трансфер на технологии и иновации към частния сектор*. Ако се абстрахираме от еkleктичното методологично ядро на приложния подход, той се свежда до анализ на следните страни и проблеми при изграждането и функционирането на една академична spin-off фирма:

Първо, изследват се някои от атрибутите на всяка нова технология, които имат решаваща роля за мотивацията на академичните участници (екипи от изследователи, преподаватели, изобретатели, служители, студенти), когато се изправят пред икономическия избор „Да основат нова spin-off фирма или да продадат лиценза си на вече съществуваща фирма?“ Сред тези характеристики, дисертантът отдава предпочитание на следните фактори: *степен на радикалност и технологичен напредък на иновацията, тацитност на предметното знание върху което е базирана,*

етап на разработването ѝ, значимост и стойност за потребителите, а също така и степенята ѝ на защита чрез правата на интелектуалната собственост.³

Второ, представят се т.нар. **непреки влияния** по линия на установяването на трайни договорни и партньорски отношения между институцията майка, spin-off фирмата и противоречивата фигура на академичния предприемач, през призмата на някои стандартни икономически показатели като размер на spin-off фирмата, ефективност, особености на пазарния персонал, продължителност на съществуването ѝ, прагове на оцеляване, връзка с експортния профил на страната и други.

Трето, в критичен аспект специално внимание е отделено на **потенциалните рискове**, свързани с този тип предприемачество, в което централната роля се изпълнява от научни работници и студенти – например трудностите по набирането на първоначален капитал за стартиране на проекта, липсата на предприемачески опит на участниците, широката основа за конфликт на интереси между основните агенти (академични предприемачи, университети и потенциалните инвеститори) и други.

Четвърто, след с.146 анализът навлиза в социално-икономическата сфера за да се изведат положителните ефекти, които развитието на академичното spin-off предприемачество оказва върху **трудовия пазар** – в частност върху заетостта, откриването на нови висококвалифицирани работни места и младежката безработица, и върху **регионалното развитие**.

В т.3.2 са представени особеностите на три „регионални типа“ spin-off предприемачество – в САЩ, ЕС и Китай. Текстът показва, че авторът познава добре практиките в тези три региона в различните им аспекти – икономически, институционален, организационен, културно-исторически и е в състояние да направи важни обобщения. Сред тях се открояват оценките му в резултат на сравнителния анализ на особеностите на академичното spin-off предприемачество в трите региона, при който се отчита **ролята на различни фактори** каквито са:

- **Институционалните рамки за функциониране на академичните spin-off фирми** – например ролята на „Закона Бейл-Доул“ и появата на т.нар. Офиси за технологичен трансфер в САЩ или значението на нееднаквите законови рамки на интелектуалната собственост в различните страни от ЕС;
- **Спецификата на националните образователни системи** – например различията между статута и начина на определяне на възнагражденията на академичния персонал в САЩ и ЕС или различната степен на „ценова конкуренция между университетите“ в двете икономически пространства;
- **Исторически установеното съотношение между либералната и дирижистката тенденции в икономическата политика** – според автора на дисертационното изследване, конвенционалната класификация в икономическата теория се отнася *par excellence* и за сферата на академичното spin-off предприемачество в трите региона: на с.158 той отбелязва, че „Европейският икономически модел се придържа към баланс между икономически резултати и социални задачи, което има своята цена... не позволява директно прилагане на американския модел на академично

^{3/} Авторът използва основно характеристиките и класификациите на С. Шейн и С.Винсет за този тип фирми и практики в университетите в САЩ и Канада.

предприемачество“, докато силната подкрепа на китайската държава в образованието също „създава подходяща среда за появата на голям брой...управлявани от университети фирми, но не като spin-off а като spin-around“, които изпълняват важна роля за модернизиране икономиката на Китай, представляват интересен феномен „противостоящ на силно либералния модел на академичното предприемачество в САЩ“ и заслужават внимание заради потенциалните възможности за приложение им в ЦИЕ и особено в България, въпреки, че са квалифицирани като „специфичен феномен на развиващите се икономики и страните в преход“ (с.158 – с.160);

- Иновационния културно-психологически профил на различните общества;

В последните две части (*т.3.1 и т.3.2*), с които завършва главата и дисертационният труд, се изследват средата и потенциала за развитие на академичните spin-off фирми в България. Тук положителна оценка заслужават:

1) Усилията на докторанта да приложи целият методологичен потенциал, натрупан в предходните части от изследването при описание, обяснение и прогнозиране на възможностите, академичните spin-off фирми да се превърнат в един от каналите за технологично реструктуриране на българската икономика;

2) Сполучливото описание на противоречивата картина на икономическата и институционалната среда, в която се развиват различните форми на spin-off предприемачеството в страните от ЦИЕ и България през последните две десетилетия;

3) Опитът в исторически и сравнителен план да се разкрие еволюцията на академичната приложна наука в България (БАН и университетите) и бившите социалистически страни в годините на прехода, в контекста на изследванията по проекта PROKNOW;

4) Аргументирането на тезата, че сериозното изоставане на България от успешните практики в тази област на технологичната промяна, се дължи на *слабата иновационна среда в българската икономика – от една страна поради отсъствието на новосъздавани технологии и иновации, а от друга страна, поради липсата на утвърдени институционални условия за възникване на академични spin-off фирми, вкл. необичайно ниския дял НИРД в българските университети и на липсваща законова рамка за появата на такива фирми*. Обобщаващото имплицитно заключение на дисертанта, макар и изразено в силно нормативна (прескриптивна) форма е, че в изброените недостатъци се съдържа потенциал за развитието на spin-off предприемачеството в България.

5) Представянето и анализът на резултатите от авторово анкетно проучване на предприемаческите нагласи сред настоящи и скоро завършили студенти, проведено през 2015 г., въпреки, че извадката не е представителна поради малкия брой на анкетираните, техния едностранен профил (предимно от ИУ-Варна), липсата на респонденти от инженерни и други специалности, които много по-тясно са свързани с реализация на нови производствени технологии, а оценяването на предприемаческите нагласи е чрез сравняване с резултатите на GUESS. Независимо от тези обстоятелства е направен интересен анализ, подкрепен с графични и таблични илюстрации, а изводите са икономически и социологически издържани.

6) Комплексът от препоръки, относно структурните и организационните характеристики на три основни типа академични spin-off фирми, които според дисертанта могат да бъдат развивани в България, т.е. представен е своеобразен модел, реализиращ практическо-приложната функция на представеното изследване.

7) Заключениеето на тази част от изследването е, че анкетата потвърждава липсата на конфликт между първата и третата функция на висшето образование, след което се предлага „теоретичен модел“ за генерирането на spin-off фирми в българската икономика.

III. Стил на изложение

Представеното изследване на тема "Възможности на академичното spin-off предприемачество за технологичното реструктуриране на българската икономика" **отговаря на основните стандарти и изисквания при написване на дисертационен труд** като обем, съдържание и съставни части – то се състои от 222 страници (207 от които е основен текст), списък на използваната литература и 3 приложения. Разработката е изключително балансирана като структура – във въведението ясно са формулирани обектът, предметът и целта на научното изследване, набора от научни задачи, които трябва да бъдат решени за нейното постигане, а също така методологичните основания и ограничения. Текстът в трите глави е разпределен пропорционално между 10 точки с 11 параграфа, като в началото на всяка глава се анонсират намеренията на автора, целите и задачите, които си поставя, а в края се оценява постигнатото – всички завършват с рубриката „Общи изводи“. Избраният период на изследването (от началото на политическите промени у нас през 1989 г. до 2013 г.) е достатъчно дълъг и дава възможност да се установи наличието или липсата на определени тенденции в развитието на анализирания явления. В изследването си дисертантът демонстрира много добро познаване на литературата и на почти всички публикации по проблема от последните две десетилетия. Високата му литературна осведоменост личи не само от посочените заглавия в края на дисертацията (169 от които само 29 на български език), но и от способността му да улови различните нюанси в концепциите на отделните автори и критично да ги възпроизведе. Част от сравнителните и статистическите анализи, оценки и изводи са визуализирани в 21 фигури и статистически графики, и в 20 таблици – всичките авторски, които са прецизно оформени, номерирани и сполучливо обслужващи основния текст. Представена е логически добре построена дисертация, която се отличава с ясен стил на изложение и интелигентно поднасяне на факти, зависимости, дискусии и оценки.

IV. Автореферат, справка за приносите и публикации на автора, свързани с дисертационния труд

Заедно с дисертацията за рецензиране е представен автореферат в обем от 40 страници, който *отразява адекватно основните моменти в съдържанието на дисертационния труд и представлява неразделна част от него*. Раздел IV на Автореферата представлява "Справката за приносите" (с.39), където докторант Ев.Филипов пестеливо, добросъвестно, но много точно е формулирал основните постижения и резултати от своето научно изследване. Те са изцяло негово лично дело и го представят като млад, ерудиран и самовзискателен изследовател, с възможности да разгърне своя потенциал.

Освен дисертационния труд и автореферата, изпратените материали за рецензиране съдържат ксерокопия на следните публикации на докторанта:

- 1) „Особености на иновационната активност в българската икономика“ – *научна статия* в "Известия – списание на ИУ – Варна", 2016 г., том 60, №2, с.144 – с.158.
- 2) "Академичните spin-off фирми като инструмент за реализация на социално икономическите аспекти на концепцията за устойчиво развитие" – *доклад* пред Национална конференция на

тема „Икономически предизвикателства: растеж, дисбаланси, устойчиво развитие“, Издателски комплекс – УНСС, С., 2016 г., с.413 – с.419.

- 3) “Значение на академичните spin-off фирми за икономиката” – доклад пред научна конференция на младите научни работници, Издателство „Наука и икономика“ на ИУ-Варна, Сборник с доклади, 2014 г., с.236 – с.246.
- 4) “Академичното spin-off предприемачество в ЕС: особености и проблеми” – доклад пред международна научна конференция на тема „Икономиката в променящия се свят: национални, регионални и глобални измерения“, Издателство „Наука и икономика“ на ИУ-Варна, Сборник с доклади - т.І, 2015 г., с.233 – с.239.

Това са 3 (три) доклада от участия в научни конференции и една статия за научно списание с общ обем 38 страници. В случая би трябвало да се отбележи не само надхвърлянето на минималните изисквания за публикационна дейност преди публичната защита на дисертацията, а тяхната непосредствена връзка с дисертационния труд, поради което е налице висока степен на апробиране на научните резултати на дисертанта и подчертават усилията му да запознае научната общност със своите постижения в тази областта на икономическата теория.

V. Заключение

Дисертацията на тема “Възможности на академичното spin-off предприемачество за технологичното реструктуриране на българската икономика” представлява самостоятелно и оригинално научно изследване на крайно интересен икономически проблем, което заедно с автореферата и останалите публикации свидетелстват, че авторът им напълно отговаря на изискванията в ЗРАСРБ за получаване на докторска степен по икономика. Това ми дава основание *публично да декларирам положителната си оценка за качествата на дисертационния труд* и да препоръчам на членовете на уважаемото жури да присъдят на Евгени Филчев Филипов образователната и научна степен “Доктор” по научната специалност Политическа икономия (Обща икономическа теория).

ВАРНА

9.01.2017 г.

Доц. д-р В.Гаргов

